

Historiska Händelser

NÅGRA BERÄTTELSE

**SAMLADE BERÄTTELSE FRÅN 1700-1900 TALEN
GAMLAKARLEBY MED OMNEJD - KRIGSBERÄTTELSE M.M.**

Lars-Eric Thyllin 2025

Helena från Karlaby 1375

I Vadstena kloster i Sverige har bevarats ett dokument från 1375, där det berättas om en 10-årig flicka, *Helena* från "**Karlaby**", som gått vilse och vandrat i skogen i 10 dagar utan mat.

Fadern bad och lovade den Heliga Birgitta att han skulle göra en vällärd till Vadstena om dottern återfanns levande. Nästa dag hittade Helena ett boskapsdjur ute i skogen, som hon kunde följa hem.

Tillsammans med bybor gjorde fadern Laurentius och Helena sedan en pilgrimsresa till Vadstena, där deras berättelse om miraklet skrevs ner.

Källa: Gamlakarleby stads historia 1-2

HÄNDELSER PÅ TORGEN I GAMLA KARLEBY

Salutorget /Rådhusorget – Katarinetorget – Torget invid Sundet

1. Avrättningsplats och galg
2. Spöstraff för tre rånmördare på Torget Rådhuset
3. Spöstraff och fäst på en påle med halsjärn
4. Hvetebröd som gåfva (1800-talet)

KATARINETORGET 1700-talet

Avrättningsplats och galg

Katarinetorget och parkanläggningarna ligger i en historiskt miljö där bland annat avrättningsplatsen med galgen fanns vid torgets västra rand på 1700-talet

RÅNMORDEN PÅ SKOLMÄSTARPARET I TERJÄRV ÅR 1785

SPÖSTRAFF PÅ TORGET I GAMLA KARLEBY

Skolmästaren Johan Mattsson och hans hustru Anna rånmördades den 17 oktober 1785 av soldaterna Lindström från Öfverwetil och Matts Hjelte från Kaustby samt Abraham Frodig från Kirilax i Gamla Karleby Socken. Soldaten Matts Hjelte utförde båda morderna genom att hugga ihjäl dem med kniv och bajonett.

Förövarna dömdes vid häradsrätten i Kronoby samma år att mista höger hand och huvudet samt stegas å hjul.

➔ **Dessutom skulle de dömda två dagar i rad, två timmar åt gången utstå 30 par spön, hälften åt gången på torget i Gamla Karleby.**

Vid avrättningsplatsen i Kronoby samlades en stor folkskara den 12 april 1786 för att beskåda när bödeln efter avrättningen avhugger i tur och ordning högra handen och huvudet av de tre männen. Kyrkoherden Anders Chydenius höll likpredikan.

Utdrag ur Ole Granholms sammanställning i 2022 års upplaga av Släkt och Hävd, baserad på Lars-Otto Backmans utredning i boken "Brott mot annans liv i Sydösterbotten"/1994.

DET BRÄNDA SOLDATTORPET

Soldaten Erkki Silversmed utförde en mordbrand i Vetil år 1775, där han dödade husbonden och hustrun och lämnade familjens gråtande barn i vaggan i det brinnande soldattorpet. Han dömdes till att förlora sin högra arm, avrättas och hudflängas. Han fördes till Gamlakarleby torg och fästes på en påle i halsjärn för att beskådas av publiken. Kyrkoherden Anders Chydenius höll tal. - På avrättningsdagen fördes Silversmed till bödeln på nuvarande Katarinetorg.

Marjatta Pulkkinen beskriver i sin roman "Tuohi-Antin mustalammas" Silversmeds avrättning:

"Bödeln steg fram. Folket höll andan. Men om någon väntade sig rop och svordomar och motstånd, väntade man i onödan. From som ett lamm lät Erkki binda för ögonen och hjälptes upp i kärran. Hästen började klappa mot avrättningsplatsen. En gammal hästkrake som sett sina bästa dagar i åkerarbete och som ännu som gammal måste arbeta inom sådant här. Det håriga hästhuvudet nedåtböjt, klapprande långsamt på gatan. Mannen med en huva över huvudet, bödeln bredvid." – En stor folkskara besåg den dramatiska händelsen.

Näver-Ants
landsväg

Det brända soldattorpet

Ahontie 1 Räyrinki Veteli

Marknaden på Torget var en viktig plats för unga män och kvinnor

Under stadsfärder var vetebröd en viktig handelsvara och något man gärna hämtade med sig som en gåva till dem som inte hade haft möjlighet att följa med till staden. Under marknader var kringlor och andra bakverk givna handelsvaror. Och vetebrödet var under marknaden en viktig del av interaktionen mellan unga män och kvinnor. I en dagboksanteckning av österbottningen Johan Wenelius från 1850-talet, kan man läsa om hans erfarenheter av just detta:

”Den 27 Oktober var marknad i Gamlakarleby stad. Till marknaden var som vanligt ungdomen från hela orten samlad och bland dem äfven jag. Marknads aftonen begärde Nämndemansdottern Sofia Björndahl hvetebröd (gotta) af mig, såsom vanligt var för flickor, att på marknad begära av pojkar. Hon var mycket blyg när hon begärde hvetebröd af mig. Men jag gick stolt bort från henne, ehuru jag kände inom mig böjelse för att vilja bifalla till hennes begäran.”

Orsaken till att Johan Wenelius inte ville köpa vetebröd till Sofia Björndahl på marknaden var att han tillsammans med en kamrat redan sett ut ett par andra flickor att uppvakta. Dessa flickor bjöd han på både vetebröd och annan mat. På basen av dagboken kan man dock anta att Johan Wenelius så småningom ångrade sitt val och ett par år efter händelsen på marknaden gifte han sig med Sofia.

**Kvinna som säljer
bröd 1923
Museiverket
1800-talet**

FEM supar – men ej mera

År 1767 i Terjärv

Sockenstämman beslöt att:

”Brännvin icke ständigt får hållas på bordet utan skall gäst åtnöija sig med en sup till frukost, tvenne supar till middagsmåltiden och en sup vid början av aftonmåltiden hvarjämte en sup kan bestås mellan middags- och aftonmåltiden åt den gäst som sådant åstundar, men ej mera.”

Bröllop, barndop, begravningar

Hans Carlsson Åsbacka – Ett tragiskt människoöde

På ett talko i Terjärv vårvintern 1829 blev det slagsmål med rastande inlandsfinnar och Hans Carlsson Åsbacka dämde till en av fridstörarna så hårt att denne dog. För dådet dömdes han att halshuggas.

Den dödsdömdes far, häradsnämndemannen Carl Emet inlämnade en nådig anhållan till Kejsaren om förskoning av sin sons liv. Följande år kom utslaget med följande lydelse:

”Bonden Hans Carlsson Åsbacka medelt Kejsarens nådiga utslag av den 2. februari 1830 förskonas från dödsstraffet, men straffas till 40 par spö, kyrkoplikt och livstids arbete vid gruvan i Sibirien.”

Den 17 september blev han sänd till Sibirien och hans äktenskap upplöstes av häradsrätten. – Han fick behålla livet, men skulle lida mycket.

Hans var endast 27 år och gift med Brita Johansdotter Nygård. De hade fyra barn, varav två dog vid späd ålder. Skulden på hemmanet och böterna blev övermäktiga för Brita och hon blev tvungen att sälja all egendom.

Förlusten av maken blev tung och hennes hälsa bröts den 5 januari 1833 då hon endast 30 år gammal, lämnade sin vandring i denna jämmerdal. De två små barnen, dottern Brita 8 år och sonen Leander 7 år, bortauktionerades årligen till minstbjudande.

Under sin vistelse i fängelset tillverkade Hans små skrin som han sände till sina anhöriga. Ett av skrinen finns fortfarande i behåll.

Hans Carlsson Åsbacka blev för alltid borta.

BRÄNNVINET

Hela Finland höll på att supa ihjäl sig

Samhället höll på att supa ihjäl sig och folk drack brännvin lika ofta som vi i dag dricker kaffe eller läskedryck. Tjänstehjonen fick som löneförmån en kopp brännvin varje morgon. Gubbar och gummor fick lite brännvin mot sin reumatism och de allra minsta barnen fick suga på en trasa doppad i brännvin för att somna lugnt.

Under 1830-talet tillverkades mer än 100 miljoner liter brännvin per år i landet som hade en folkmängd på omkring tre miljoner.

Supandet försatte hela familjer i skam och elände.

Supandet försatte hela familjer i skam och elände.

4722 Bild är rekonstruerad utifrån en gammal teckning.

Supandet försatte hela familjer i skam och elände.

Kräftor Kräva Dessa Drycker!
Du måste avstå från kräftor om du
icke röstar **NEJ** den 27 Augusti
Axel Engström

THOMAS & BRÄNNHY. N:G

"NEJ du ge till detta Öppningsöfret! - som vill ha bekant!"

af 200 211

30 fyllerister i stadshäktet och 14 i Hakalax polishäkte

**Brännvinets
följder**

I **Hakalax** hade enligt uppgift en person på obekant sätt förlorat sitt fickur och 400 mk i kontanter.

Under natten mot torsdagen härbärgerades 10 fyllerister i stadshäktet, natten mot i går 30 och till i natt kl. 12 voro 29 fyllerister »in-skrivna». I **Hakalax** **polishäkte** förvarades ena natten 12 och andra natten 14 fyllerister.

ÖB 2.11.1929

EN BERÄTTELSE FRÅN 1770 – Margaretas svåra livsöden under Stora Ofreden

Kyrkoherden Stenbäck i Saloinen i Brahestad välsignade den 95-åriga Margareta Henricsdotter Puusti till gravens ro år 1770.

Den avlidnes livsskeden och grymma öde var så speciella, att kyrkoherden beslöt nedteckna sitt tal. Dokumentet har bevarats i kyrkoböckerna till våra dagar.

Så här beskriver Stenbäck den avlidna i sitt tal:

"Margareta var född 1676, änka och omgift år 1713. Äktenskapet var bara ett år gammalt då de ryska kosackerna slog till och högg maken med ett femton taggat svärd, så svårt att han avled efter tre dagar. Margareta bands och piskades blodig. Hennes son Jacob bortfördes som fånge till Ryssland där han tvångsdöptes till deras tro. Efter freden lyckades han rymma och återkomma hem."

Då ryssarna återkom följande vinter år 1716, fortsätter Stenbäck, piskade de Margareta med en blytaggad knutpiska, och tvingade henne stå naken ute i kölden, brände hennes rygg med en brinnande bastukvast och gjorde henne blind genom att hälla brännet ljusalg i hennes ögon.

Efter att ryssarna gett sig av, försökte den skröpliga änkan förtvivlat skaffa mat åt barnen. Men i det fördärvade landet fanns bara halm, torkade skinnbitar och ben. Ett av barnen svält ihjäl och hon flydde med de övriga barnen till Sverige där de i fem år irrade runt som tiggare. Då freden inträtt år 1721 återvände de hem med övriga flyktingar.

Margaretas son Jacob tog hand om sin mor som levde till 94 års ålder. Spåren av tortyren syntes då fortfarande på hennes kropp.

*Margaretas berättelse omfattar alla de element, all den grymhet, som betecknas av "Hatet" (ofreden), säger professor **Kustaa H.J. Vilkuna**.*

Historien Förtäljer..

Eric Jönsson

Gamla Carleby:s första borgmästare 1622-1625

Han var bondeson från Kronoby som hade studerat och varit lagläsare. Han var så illa omtyckt på grund av sin hårdhet, att man en natt sköt på honom genom fönstret, dock utan att träffa vare sig honom eller hans hustru. Han blev emellertid härav så uppskrämd, att han sökte en annan fogdebefattning, enligt uppgift i Lappo socken

Historien Fortäljer..

Andreas Mathesius

Gamla Carleby:s borgmästare 1675-1690

Han var den mångårige prosten Mathesius son och hade studerat. Var gift med Cecilia Ausia.

Enligt källorna en duglig och driftig man:

- var stadens representant vid samtliga riksdagar
- går flera gånger till kungs med krav på att Jakobstad skulle förstöras och beskyller Jakobstadsborna för att de inte är i stånd att betala sina skatter och inte ens äger en kyrka
- han bedrev även handel och anhöll bl.a. att få bygga en ny klinkskuta
- blev utnämnd till häradshövding i Stor-Savolax år 1690
- häradshövding i Österbottens norra del år 1693
- led skeppsbrott utanför Karlö
- blev ihjälslagen av ryssarna år 1714

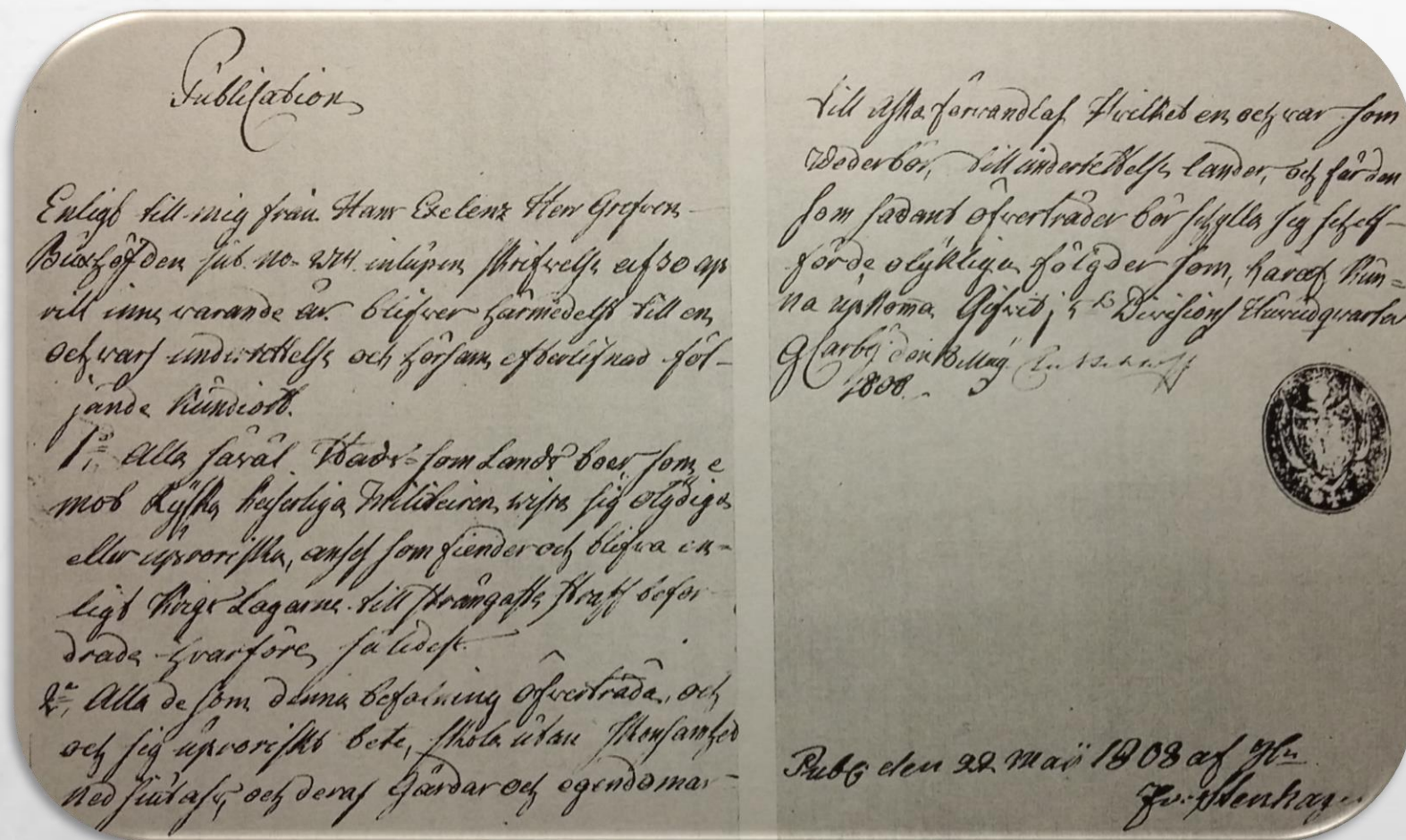

Seklet inleds dramatiskt

Våra vägar skiljs från Sverige

Kungörelse i Finlands kyrkor
den 22. maj 1808

”De vilka visa sig olydiga eller upproriska mot den ryska militären, skall hotas med krigslagarnas strängaste straff, nämligen att ”utan skonsamhet nedskjutas, och deras gårdar och egendomar till aska förvandlas”.

”Publication” utfärdad av ryssarna efter vapenkuppen i maj 1808

Gustaf Napoleon Bernadotte Heidenberg – en historisk berättelse

1836 - 1915

Lars-Eric Thyllin / .2024

I Gamlakarlebys historia finns en intressant personhistoria, som kan vara märkligare än en saga, Eller så är det endast fråga om en legend. Frågan berör gamllakarlebybon Gustaf Napoleon Bernadotte Heidenberg.

Man misstänker att han var av blåblodig släkt, då det påstås, att hans far var den svenska kungen Oskar I (1799-1859), som var Sveriges kung 1844-1859. Helt säker kan man inte vara, men det finns goda grunder.

Allra först väcker Heidenbergs förnamn Gustaf Napoleon Bernadotte förvåning. Varför har pojken fått så kungliga namn vid dopet ? Ville mor på detta sätt göra klart barnets verkliga härkomst genom att ge honom kungliga förnamn.

Gustaf Napoleon Bernadotte Heidenbergs mor var Fredrika Charlotte Merkell, Fredrika arbetade i det kungliga hovets garderob. Hade möjligtvis kronprinsen och garderobsskötaren ett förhållande ?

Det verkar troligt, att modern giftes bort i ett borgerligt äktenskap med kunglig hemgift för att gömma undan spåren. Pojken skickades till sin mosters familj långt bort till den finska småstaden Gamlakarleby. Dit skulle rykten åtminstone inte med lätthet nå ända från Stockholm.

Gustaf Heidenberg växte upp i Gamlakarleby och ingick äktenskap med Maria Sofia Hagberg och de fick 13 barn, nio döttrar och fyra söner. Gustaf Heidenberg arbetade som handelsbokhållare och sökte 1865 rättigheter att grunda en lanthandel i Himango. Han flyttade till Gamlakarleby tio år senare och här verkade han som handlande och som lagkunnig ombud. Han är begravnen på Marie garvgård.

1916

Husmodersskolan deltog i verksamheten för att befrämja finskhetsidén inom bageri-branschen.

Man ville äta sitt bröd bakade av finskspråkiga bagerier och bagare.

Bagerifirma Aitta Kivilaakso & Knit

Källa: Gamlakarleby stads historia IV

Husmodersskolan i korsningen av Torggatan och Gustaf Adolfsgatan

Gick i konkurs samma år som bolaget startade

Kokkolan tapahtumissa talvella 1918 oli silloinen emäntäkoulu Torikadun ja Bulevardin kulmassa tärkeä muonituspaikka.

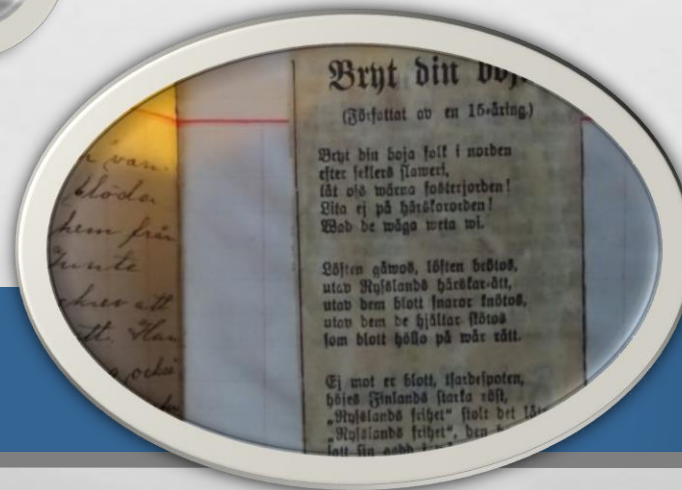

**Inbördskrigets första offer
i Gamlakarleby
16-åriga Jonas Jauckens föll för
en rysk kula den 29. januari
1918 i stadens befrielsestrid
mot rödgardisterna**

1918

Bryt Din Boja

Dikten som Jonas Jauckens
skrev 1 år före han blev
nedskjuten nära
Tullpackhuset mellan
Järnvägsbron och Västra
Parken

Bryt din boja av Jonas Jauckens:

*Bryt din boja folk i norden
efter seklers slaveri!
Låt oss värna fosterjorden!
Lita ej på härskarorden!
Vad de väga, veta vi.*

*Löften gävos, löften brötos,
utav Rysslands härskarätt,
utav dem blott snaror knötos,
utav dem de hjältar skötos
som blott höllo på vår rätt.*

*Ej mot er blott, tsardespoten
höjdes Finlands starka röst
Rysslands frihet stolt det låter
Ryssland frihet den har åter
satt sin gadd i våra bröst.*

*Bida icke, hör vår maning
medan det ännu är tid
säger icke er en aning
att det måste ske omdaning
uti godo - eller strid*

Karleby-polisen har lyckats lägga vantarna på en företagsam yngling från Himango, småbrukarsonen Otto Eliel Jalmarsson Koivisto, som begått åtskilliga inbrott och snatterier i Karleby och Nedervetil under sommarens och höstens förlopp. Ynglingen har även tidigare varit i delo med rättvisan och avstraffats för stölder både i Kalajoki och Sievi. Från fängelset frigavs han sistlidne maj och var genast färdig att fortsätta med sina bravader på ny kula.

Den 20 sistlidne juli behedrade unge Koivisto Nedervetil med ett besök och passade då på att från Andelsmejeriet tillägna sig ett låst kassaskrin med inneliggande c:a 100 mk i växelmynt, som han naturligtvis praktiserade ut ur skrinet och behöll som god pris. I slutet av augusti ställde ynglingen åter färden till Nedervetil och lyckades nu i bonden Henrik Hongells bostad lägga sig till med dennes gulddoublémanchettknappar, en skjorta och en velocipedpump. På återresan från Nedervetil bröt ynglingen in sig i bondeänkan Anna Hedmans bostad i Linnusperä by och knyckte 150 mark från en byrå-

låda. Ynglingen fick sådant behag till Linnusperä, att han den 3 dennes förnyade sitt besök därstädes och nu bröt sig in i Tilda Brandts och Alexander Höglunds bostäder och bortförde från byrålådor i bägge bostäderna olika penningbelopp. Följande dag var ynglingen framme å Högsved hemman, varest han fann behag i bondehustrun Sigrid Hannilas handväska med inneliggande 72 mk 50 penni. Den 7 dennes beslöt ynglingen brandskatta Vittsar och Korplax byar. Han bröt sig sålunda in till arbetaren Albert Boström i Vittsar utan att finna något åtråvärt. Men krukans går tills den spricker. Kommen till Kauko smög sig ynglingen upp på en vind och stack under rocken ett par nya benkläder, men hade otur att i trapporna möta ägaren, som kände igen sina byxor och genast alarmerade polisen, som ej var sen att lägga beslag på gynnaren.

Ynglingen har i det längsta försökt neka till vad som lagts honom till last, men efter långvariga förhör slutligen bekänt sig skyldig till ovannämnda brott. Nu får han i länsfängelset invänta rannsaking och dom för sina synder. Vid anhållandet innehade ynglingen ett ganska dyrbart gulddoublédamur, som också misstänkes vara stulet, utan att polisen dock lyckats utreda huru härmed förhåller sig. Likaså innehar han en velociped, som kan tänkas vara bekommen på oärligt sätt och finnes till påseende å **Hakalax polishäkte.**

**16-ÅRING
MED LÅNG
SYNDALISTA.**

Gick från hus till hus och stal
vad han fann behag i.

”Finntoppe”

Kokkopatsas - Karlebyörnen

Långbrogatan - Karlebygatan

Tillägnas garvarnäringsen

Planerad av Essi Renvall och

finansierad av Heikki

Huhtamäki

Finntoppe Uttal: [finntoppe]
Det ironisk skämtsamma namnet används om statyn av Essi Renvall föreställande en örn och bilder på de olika näringsgrenar som varit viktiga för staden: fiske och industri med tjära och läder som viktiga exportvaror. När örnstatyn avtäcktes i början av 50-talet lär talet endast ha hållits på finska och de svenskspråkiga Karlebyborna började då kalla statyn för *Finntuppen* [finntoppe]
Källa: SLS/Svenska Litteratursällskapet

Står mellan Terasshuset och Sparbankshuset

NÅGRA BERÄTTELSE OM HANDELSHUSEN OCH DERAS ÖDEN

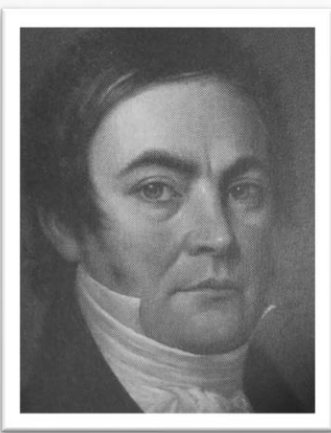

Handeln i Gamlakarleby ligger från 1780-talet till svenska tidens slut nästan helt i händerna på Anders Roos och hans svärfar Henrik Rahm. Roos är den ende som under 1788-90 års Ryska krig (Gustaf III:s) har råd och djävhet att hyra upp utländska fartyg för sina varutransporter och köper salt och spannmål till de nödlidande i nejden.

Anders Roos d.ä. ägde delar av skattehemman i Karleby socken, Lochteå och Himango, hälften av Gamlakarleby tobaksfabrik, delar av Gamlakarleby och Kalajoki beckbruk, en del av Lahnakoski såg och en fjärdedel av Raumo såg i Himango.

Vid sin död hade han ett saltlager på 30 000 riksdaler, fordringar på över 80 000 riksdaler på flera Stockholms köpmän. Han hade placeringar i svenska statens obligationer och andra värdepapper. Dessutom hade han fordringar på trehundra bönder. – *Finlands förmögnaste borgare vid sekelskiftet.*

Familjen Anders Roos d.y.

Hustru: **Maria Sophia Roos (Lindskog)**

Från Finlands förmögaste år 1800 till konkurs 1881

Vad hände sen ?

Äldsta sonen **Anders Oscar** var konstnärlig och flyttade till Stockholm, där han bl.a. utgav en bok. Han gick i konkurs och flyttade senare till Himango där han bedrev ett härbärke.

Yngsta sonen **Otto Herman** fortsatte med handelshuset men konjunkturerna försvagades och handelshuset gick i konkurs 1881.

Döttrarna ingick förmånliga äktenskap.

HANDELSHUSETS NÄSTE REPRESENTANT VAR ANDERS ROOS D.Y. HAN FICK EN BRA UTBILDNING, FÖRST VID ÅBO AKADEMI OCH SENARE I ENGLAND. HAN DELTOG REDAN SOM 17-ÅRING I FADERNS AFFÄRSVERKSAMHET, BLEV UNDANTAGSVIS MYNDIGFÖRKLARAD REDAN SOM 19-ÅRING OCH FICK BORGARRÄTTIGHETER NÄR HAN VAR 24 ÅR. SAMMA ÅR (1809) GIFTE HAN SIG MED MARIA SOFIA LINDSKOG, DOTTER TILL JAKOBSTADS RIKASTE MAN, ADOLF LINDSKOG (1751-1836) OCH ANNA CATHARINA NICLASDOTTER MALM (1762-1833).

NÄR GAMLAKARLEBYS HANDELSFLOTTA VAR SOM STÖRST RUNT ÅR 1830, ÄGDE ANDERS ROOS D.Y. NÄSTAN EN TREDJEDEL AV FLOTTAN. HAN ÄGDE ÄVEN FLERA SÅGAR OCH BRÄDER VAR EN VIKTIG EXPORTVARA FÖR HANDELSHUSET

Rooska gården (1813)

Vad hände sen ?

Joachim Donners barn

Anders, Alexander (tvillingbröder) och Jacob

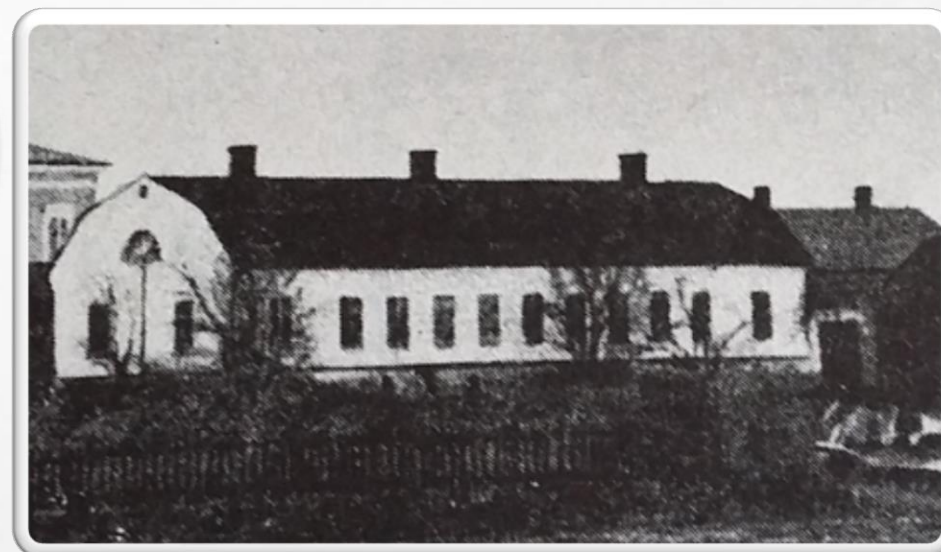
Joachim Donners äldsta son Anders övertog handelshuset efter sin fars död 1822. Alexander dog samma år som fadern.

Den tredje sonen Jacob bedrev också framgångsrik affärsverksamhet enligt familjens tradition. Hans hus finns fortfarande bevarad invid Storgatan- Det sk. Mercurius-huset. Huset återuppbyggdes efter branden 1919.

Jacob Donner var gift med Maria Aemelaeus, och deras dotter Helena Emilie blev ingift i Stenhagen-släkten.
(Annikki Wiirilinna)

Då Handelsföreningen köpte Donners hus på Storgatan 29 år 1885 inreddes övre våningen till café.

Den år 1908 grundade butiksbiträdesföreningen Mercurius köpte huset år 1917 och fortsatte med café-verksamheten. Efter det började man allmänt tala om Mercuriuscafé. *(E.Huima)*

Joachim och senare Anders Donners hus

Jacob Donner

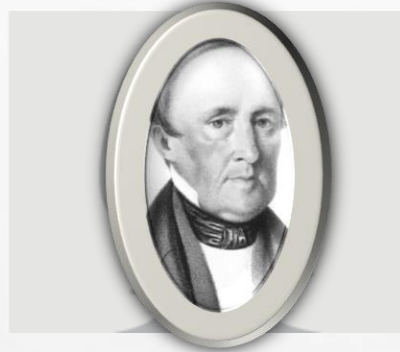

Carl Donner (Anders son)

Familjen Anders Donner (1796-1857)

Vad hände sen ?

Hustru: Olivia Mathilda Donner (Dahlström)
Född: 29 Juli 1803
Död: 19 September 1857 (54)
Gamlakarleby

Kommerserådet Anders Donner hade fullvuxna söner, men den äldste Anders d.y. (1823-58) dog i tyfus ett år efter faderns död.

Följande bror Joachim Alexander (1827-92) fortsatte driva handelshuset och skeppsrederiverksamheten tillsammans med den tredje brodern Carl Jacob Sixtus (1830-88). De bildade år 1860 Donner & Co tillsammans med Alfred Björkman. Till bolaget hörde bl.a. Arctic och Atlantic samt bark skeppet Baltic. Särskilt värdefull var Arctic, som var byggd i ek med kopparspikar. Då bolaget upplöstes åtta år senare blev Carl Jacob Sixtus ledare för handelshuset och han fick också skeppet Arctic.

Som en följd av Krimkriget och de misslyckade affärerna 1840–1850 var handelshusets förmögenhet vid sin ägares död 1857 knappt en tredjedel av vad den varit under Gamlakarleby sjöfarts storhetstid på 1820- och 1830-talen. Enligt bouppteckningen ägde Anders Donner inte ett enda handelsfartyg, då han några år tidigare hade flyttat över sin affärsverksamhet på sin son Anders Donner d.y.

Kommerserådet Anders Donners död 14.11.1857 och begravning

Nedteckning av en vördnadsfull begravning under 1800-talet

”Genast efter att dödsfallet inträffat i hemmet, mörklades fönster och väggar med vita lakan, som dekorerats med svarta rosetter av krepband. Alla möbler, bord, soffor, stolar samt tavlor och speglar bekläddes i vitt med dukar och lakan. Stolarna placerades utmed väggarna under begravningsfestligheterna. Beklädnaden i vitt utfördes genast efter dödsfallet oberoende av tidpunkten, så att alla kunde se vilket hus som besökts av den hemska gästen..

Då begravningsdagen inföll, satt husfolket i gästrummet, föräldrarna i soffan omgivna av barnen som satt tysta på sina stolar eller pallar i en dämpad sinnesstämning. Begravningsgästerna mottogs med en tyst nick. Alla i det sörjande huset var klädda i svart: damerna hade ett vitt förkläde och vit dubbelkrage, samt stora vita luvor. Herrarna var iklädda svarta kostymer och vita skjortmanschetter, ibland också med ett vitt band runt handleden.

Före avfärden till gravplatsen bjöds på kaffe och bakverk. Då kyrkklockorna ringde ledsagade männen den avlidne längs vägen, som hade beströts med grankottar. Kvinnorna fick inte följa med utan skulle sitta inne under hela begravningsprocessen.

Från graven återvände man till sorgehuset, där kvinnfolket fortfarande satt. De som ledsagat den avlidne gjorde en bugning vid dörren som en hälsning från gravplatsen. De sörjande anhöriga var inte värdar vid tillställningen, utan detta handhades av en släkting eller familjebekant. Husets värdinna ”satt i sorg” på soffan och såg tyst på, då gästerna bjöds på det bästa som huset kunde erbjuda.”

Bygd av
Johan Rahm
1740-talet
Sidobyggnad 1783

Rahmska Handelshuset

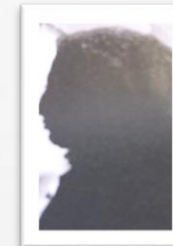
Framgångsrik handel
och sjöfart

Johan d.ä.

Henrik

Nils

Johan d.ä. Rahm (1687-1753)

Johan Rahm (1721-1783)

Erik Rahm (1726-1773)

Nils Rahm (1727-1805)

Henrik Rahm (1732-1799)

**Henrik Rahm grundade eget handelshus år 1753
Blev en av stadens rikaste handelsmän**

**Henrik Rahms enda dotter Maria Elisabeth gifte sig med Anders Roos d.ä., och
förmögenheten övergick i Roos ägo genom arv.**

Johan Rahm d.ä.:s alla fyra pojkar blev framgångsrika handelsmän.

Johan Rahm d.ä. inflyttade från Stockholm efter Stora ofreden. – 11 barn
Skapade Rahms Handelshus

Byggdes för Ost-Indiska
Kompaniet

Baron von Höpken 1759

Öllers Handelshus

Affärshuset byggdes år 1862 och verksamheten var utmanande under missväxtåren.

Trots allt byggdes det livligt i Gamlakarleby och Handeln var livlig. Affärer gjordes med St Petersburg och man anskaffade varor och livsmedel från Tyskland. Sjöfarten var också livlig och varorna kom in till magasinerna vid Gamla hamn och delvis till Yxpila.

Varorna transporterades både med fartyg och till lands med hästskjuts. En resa med häst och kärra till Vasa tog två dagar.

Öllers med sina gårdsmagasin var säkert en betydande och central handelspunkt. Hästar och kärror trängdes mellan husen. Varorna hämtades från hamnarna både med hästskjuts och med båtar längs Sundet.

Gustaf Adolf Öller (1819-1905) var en av de stora handelsmännen under 1800.talets senare hälft. I synnerhet efter järnvägens tillkomst 1883 tog handeln en ny vändning. Övriga betydande handelshus var Björklund, Hongell, Finnilä m.fl.

M.A. Slotte - Resan till Arkangelsk 1911-1912

Händelser som direkt ur en roman

Berättelse

Gamlakarleby Hud- och Skinnkompaniet fick ett samtal från Englands konsulat i Helsingfors. Man begärde att M.A. genast skulle komma till Helsingfors för diskussioner. Han lovades ersättning för resa och dagpenning. Konsulatet hade fått ett brev från en **mr. Blount** i England, som tänkte göra en resa via Finland till Norra Ryssland för att köpa pälsvaror. I brevet frågade han, ifall det finns någon som vore villig att följa med honom som reskamrat.

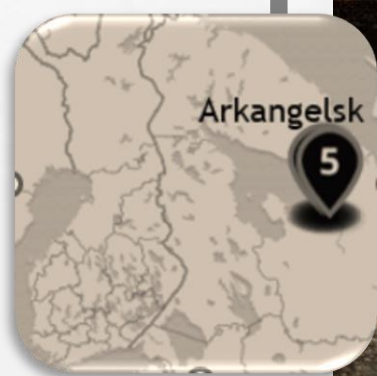
M.A.Slotte uppgav, att han inte kunde ett ord engelska och mycket dåligt också ryska. Men konsuln lovade få med en tolk, varmed M.A. anmälde sig som villig för uppdraget. Mr. Blount uppenbarade sig senare i Helsingfors. Han hade så mycket pengar, att då han växlade dem till ryska rubel blev det **tre säckar prasslande sedlar**.

Han hade också med sig en specialtillverkad släde som var fodrad med pälskinn och hade ett sufflettak. I slädens golv fanns fyrkantiga fack för whiskyflaskor.

Männen startade sin resa i november från Helsingfors via Viborg, Petroskoi och Aunus till **Arkangelsk**. Vägarna var bedrövliga, varför man ofta var tvungna att låta hästarna ha vilodagar och byta utkörda hästar till piggare. Man använde äldre hästar, vars uthållighet var bättre i svåra förhållanden.

Eftersom M.A.hade gjort många affärs-Resor till St.Petersburg, kände han till orten och kunde göra affärer på ryska. I Repola träffade M.A. första gången **Froloff**, som senare flyttade till Viborg och Gamlakarleby. I Arkangelsk pågick en stor fiskmarknad, där det också såldes pälsvaror. Resenärerna köpte i huvudsak räv- och ekorrskinn samt hermelinskinn, som var i ropet i England och hovet.

Efter många brokiga skeden hade resenärerna köpt fem hästlaster pälskinn för sina tre säckar med rubel. Till Finland återvände man i april, och i Joensuu lastade man varorna först med tåg till Helsingfors för att där lastas på fartyg. Hästarna och slädarna hade mr Blount köpt i Arkangelsk och anställt körkarlar. Som ersättning fick körkarlarna både hästar och slädar. **M.A. tog pässläden som minne** och den uppbevarades senare i Nederevetil. Om sin ersättning sade M.A., att det var ingen brådska, betalningen kan ske efter att försäljningsvinsten klarlagts. Efter några månader kom ett brev från England och en penningförsändelse till Arkangelsk-resenären. M.A.höll på att få hjärtslag, då beloppet visade sig uppgå till 12.000 mk. För pengarna kunde han sedan köpa sin hemgård av fadern på Slotte i Nederevetil.

Eero Huima 2009

Gamlakarleby år 1766

Första seglationssäsongen efter stapelfriheten

Försommaren 1766 väntar ett tiotal jakter och skutor i Gamlakarleby stads hamn på små lastbåtar som transporterar tunnvis med tjära till fartygen för frakt till Stockholm. Dessutom väntar sju splitternya, nästan fullständigt utrustade handelskepp på en besättning som kan segla dem till Stockholm, där de skall säljas. Ägarna till skeppen står på stranden och betraktar förnöjsamt arbetskarlarnas flit. Men deras intresse är inriktat speciellt på två av skeppen: pinkskeppet Carolus och snausskeppet Aeolus 11, som ligger ute på redden för lastning.

Handelsmannen Henrik Pelander befäller Aeolus besättning på nio man att skynda på med lastningen. Slutligen lyfts de sista tjärunnorna i lastrummet och ännu några tunnor som däckslast. Aeolus II är ett litet tvåmastat segelfartyg med en kapacitet på knappt 90 läster. (1 läst=1,85 nettoregisterton)

Henrik Pelander är delägare i Aeolus men tjänstgör även som dess kapten. Pelander hade gjort många sjöfärder, men den erfarne sjöbjörnen är nervös.

Han spottar ut snuset och stoppar pipan med tobak, odlat av Nedervetilbönderna enligt Chydenii föreskrifter. Det var fråga om snausens jungfrufärd och destinationen är inte Stockholm som tidigare utan Amsterdam i Holland. Pelander är medveten om resans historiska betydelse. Skeppet är det första skepp, byggt av lokala skeppsbyggare, som skall segla förbi Östersund ut på Nordsjön. Detta har blivit möjligt föregående höst när staden beviljades handels- och stapelfrihet.

BERÄTTELSE

Från Kriget

HISTORISKA BERÄTTELSE

Lars-Eric Thyllin 2025

Lilla Armi blev symbol för krigets barnoffer

Vinterkrigets första barnoffer
var lilla Armi som dog i
bombningen av Helsingfors
torsdagen
den 30.november 1939

Armi Metsäpelto blev 7 år.
Bild: Metsäpelto's familjealbum

GLÖMDA BERÄTTELSER

”Tässä auttoi Herra”

Minnesmärket i Pelkosenniemi
”Tässä auttoi Herra”

Toivo Määttäs bok samt Martti Takalos film ”Tässä auttoi herra” har under efterkrigstiden inte fått tillräcklig synlighet om händelserna och den rädsla som vårt folk upplevde under krigen mot vår övermäktiga granne – Sovjetunionen.

Stridspiloten, kapten evp. och krigshistorikern Olli Seppänen

Berättar om bl.a. Dagens lösenord som dagligen upplästes för soldaterna samt om uppmaningen till befälet att läsa Bibeln och att be.

Filmer, böcker och dokumenterade berättelser beskriver det hårt utsatta finska folkets desperata rop till högre makter. – *Krigshistorikern Olli Seppänen vill lyfta fram dessa berättelser.*

Striderna i Pelkosenniemi avgjorde Finlands öde i Vinterkriget

Den 16. december 1939 kom en Sovjetisk division på 20 000 man över gränsen med avsikten att avskära landet på det smalaste stället. Det finska motståndet bestod av 3000 tröttkörda och dåligt beväpnade soldater.

Presidentens hustru Kaisa Kallio uppmanade i radion den 18.12. befolkningen att be och uppgöra en bönematta vid den östra gränsen.

Då byborna fick höra att ryssarna inlett anfallet, samlades man vid byns andelshandel. Man grät och ropade på Herren. En bönematta bredde ut sig i riktning mot fienden.

Vädret var blåsigt och det började hällregna, ett isbildande regn och temperaturen sjönk från +5 till minus 30 grader.

En av de finska soldaterna fick till ett skott som träffade den ryske befälhavarens chaufför som sjönk ihop över ratten varpå det ylande ljudet från bilens varningsljud uppfattades som en signal till retreatt och anfallet avbröts.

Vinterkrigets under i Salla

”Sallas hemlige hjälte”

Jägaröverstelöjtnanten Ragnar Nordström hade en avgörande roll i försvaret av ryssarnas anfall vid Salla.

Cirka 15 000 finska soldater mot över 72 000 fiendesoldater. Av den finska styrkan fanns 2000 inkallade, obeväpnade soldater i Rovaniemi.

Nordström reste med f.d. statsminister T.M.Kivimäki till Stockholm där de förhandlade med friherre Axel Rappe. Det låg i svenskarnas intresse att förhindra ryssarna att avancera till Torneå vid den svenska gränsen.

Han fick tillstånd att privat köpa 2000 gevär, 100 maskingevär och 8 pansarvärnskanoner.

Ryssarna överraskades, anfallet avstannade och förblev vid Märkäjärvi hela vinterkriget. Då försvaret höll kunde tilläggstyrkor dirigeras till Suomussalmi.

Utan dessa åtgärder, hade röd-armén intagit Rovaniemi och skurit av Finland. Tyvärr har Mannerheim i sina memoarer inte med ett ord nämnt Ragnar Nordströms roll vid striderna i Salla. *(Veikko Huuska 2011)*

Ragnar Nordström

Pansarvärnskanon
Bofors

Finlands öde avgörs på Karelska näset 1940

På morgonen söndagen den 11 februari 1940 tycktes helvetets portar öppna sig för de utmattade finska försvararna på Karelska näset. **Mer än tretusen sovjetiska artilleripjäser inledde ett bombardemang vars like inte skådats sedan första världskriget. Kanonaden var så intensiv att dånet kunde höras ända bort till Tallinn på andra sidan Finska viken.**

Beskjutningen pågick ända till middagstid, då gula signalskott plötsligt syntes på himlen ovanför de sovjetiska ställningarna. Några ögonblick senare brakade storanfallet loss.

150 000 finska soldater stålsatte sig för att möta attacken på den smala sektor av Karelska näset där det var möjligt att rycka fram i större skala. Två månader tidigare hade finländarna lyckats stå emot den sovjetiska offensiven på det här frontavsnittet. Men det anfall som nu slog emot dem var något helt annat – mycket mer kraftfullt, mycket mer professionellt – än de klumpiga framstötter som Röda armén hade gjort i december.

Finlandssvenska 4./IR 9 tragiska strid

II/IR 9 som uppställts i Vasa och dess omgivning hamnade 9.-10.2.1940 i frontansvar på värsta möjliga ställe på mellersta Näset, på Lähdeavsnittet i Summa. Dess styrka var endast 375 man och två pansarvärnskanoner. Mot den anföll, utan att bry sig om egna förluster, en nära nog 20 000 man stark rysk division och en pansarbrigad, som hade ca 100 pansarvagnar. Fiendens eld krossade försvarsställningarna. Bataljonen försökte bita sig fast i två stora betongställningar som fått stor ryktbarhet, "Miljonkorsun" och "Poppius", men fiendens oerhörda övermakt krossade till slut också deras försvarare. Trots bataljonens desperata kamp skedde just här det avgörande genombrottet, som tvingade trupperna på Näset att dra sig till de bakre ställningarna.

Efter genombrottet höll huvuddelarna av Infanteriregemente 9 envist stånd i kanten av genombrottsområdet. Det hade stor betydelse för de egna truppernas kamp. På Karelska näset tvingades dock trupperna först dra sig tillbaka till de så kallade mellanställningarna och sedan till de bakre ställningarna, som i vartdera fallet var så gott som obefästa. Infanteriregemente 9 kämpade först på södra sidan om Viborg, men förflyttades i krigets slutskede till nordvästra sidan av Viborgska viken, dit de ryska, helt överlägsna trupperna hade tagit sig. I dessa mycket tunga avvärjningsstrider led regementet stora förluster, men man uppfyllde självuppoftande sin uppgift.

Veteraanien Perintö
Itsenäinen Isänmaa
Arvet efter Veteranerna
Ett Självständigt Fosterland

Den Vita Döden

”Vita döden”, soldaten Simo Häyhä som genom sina insatser under vinterkriget, gått till världshistorien som den mest effektiva prickskytten någonsin.

Namn: Simo Häyhä
Född: 17.12.1905
Död: 1.4.2002 (96 år)

Utmärkelser;

- Frihetskorsets orden
- 1:a & 2:a klassen av Frihetsmedaljen
- 3:e & 4:e klassen av Frihetskorset

Den legendariske finska prickskytten Simo Häyhä sköt ihjäl minst 500 sovjetiska soldater

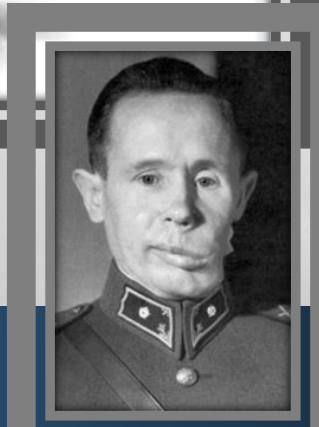
Ryssarna förlitade sig på en snabb seger med sina tusentals soldater, pansarvagnar och flygplan. Men i Finlands snövita landskap väntade en osynlig fiende – Simo Häyhä.

Skyddskårsmedlem före kriget med månatliga skjutövningar och en aktiv jägare.

Välklädd mot köld och osynlighet. Sökte bra skydd och använde inte kikarsikte för att undvika reflexer. Tålamod. Satte snö i munnen vid avfyrande för att undvika utandningsrök i kylan.

Simo Häyhä var en prick-skytt som sköt för att döda och undvek att offret blev lidande i timal.

Den 21. december 1939 föll 25 sovjetsoldater offer för prickskyttens kulor. Efter att dagsljuset avtagit inväntade han mörkret förrän han återvände osynligt till sin trupp och en varm sopptallrik. – Följande dag innan ljuset inföll, var han redan djupt nedgrävd i skyttställning med sitt dödsbringande ”pystykorva” gevär.

Simo Häyhä
1905-2002

BERÄTTELSE från verkligheten

- *Ryska pansarvagnar som plötsligt vänder och börjar strida mot varandra.*
- *Hur den tilltagande kölden kan nedfrysa den ryska eldkraften och rädda det finska regementet.*

Det är inte fråga om sagor, utan verkliga händelser under kriget.

Sommaren 1944 blev **Pauli Maikkola** kommenderad med sina kamrater till Viborgska viken för att försvara Hannusvägens ö.

En sak saknar Maikkola i dagens samhälle. Det, som var självklarheter för några årtionden sedan. Kristlighet, som verkar allt mer försvinna ut i marginalen, och ställvis uppfattas t.o.m. om-nämmandet som besvärande.

Under kriget var förhållningen en helt annan. Man bad till Gud såväl på hemmafronten som på försvarslinjerna. Värden som Hem, Tro och Fosterland ansågs viktig.

Evl. evp Matti Savonjousi

Erittäin elävästi muistan vakavamielisen Isäni kertoneen: "Tein kaikkeni, mutta erään kerran sain tiedon, että kymmeniä vihollisen panssarivaunuja on murtautunut läpi. Minulla ei ollut mitään panna vastaan. Tie selustaan oli avoin. Liitin käteni ja rukoilin. Myöhemmin sain uuden ilmoituksen:

Kai Savonjousi oli suomalainen kenraaliluutnantti, joka toimi rintamakomentajana sodan aikana

**Vammelsuo-Taipale
1944**

Myöhemmin sain uuden ilmoituksen: 'Panssarivaunut ovat käsittämättömästi kääntyneet takaisin.' "

Källa: Olli Seppänen

Kuuterselän taistelu 14.-15.5.1944

Urklipp

Suomalaisia jääkäreitä matkalla vastaiskuun Kuuterselkään 14. kesäkuuta 1944.

Tapio Tiihonen tutki vuonna 2000 julkaistua väitöskirjaansa varten Neuvostoliiton avaamia sotapäiväkirjoja. Niissä kerrotaan tilanteesta, joka Olli Seppäsen mukaan täsmää varsin hyvin Savonjousen prikaatin liikkeisiin.

– NL:n divisioona 286 sai virheellisen tiedon, että sen takana tuleva divisioona 72 vetäytyy Kuuterselässä, minkä vuoksi he luulivat, että suomalaiset ovat päässeet selustaan. Divisioona 286 kävi ympyräpuolustukseen. Tosiasiassa divisioona 72 tuli perässä suunnitelman mukaisesti, mutta hyökkäävien aseveljien sijaan vastassa oli itään osoittavat tykit, joita Neuvostoliiton joukot luulivat tietenkin suomalaisiksi ja hyökkäsivät omiaan vastaan. Samaan kahakkaan tuli mukaan vielä pohjoisesta divisioona 109, jolloin kolme Neuvostoliiton divisioonaa taisteli keskenään.

Sovjetiskt storanfall – Tienhaara håller 1944

På morgonen den 23 juni 1944 inleddes storanfallet med häftiga sovjetiska artilleriförberedelser och flygbombningar. 20.000 granater sköts under en morgontimme mot ett begränsat område på cirka två kvadratkilometer. Under fortsatt intensiv eld satte de sovjetiska anfallarna sina farkoster i sjön och fyllde nästan Kivisillansalmi

med dem. När den blandade flottan av småbåtar nalkades norra stranden flyttades den understödjande elden framåt. De finska soldaterna tryckte i sina bristfälliga värn, höll sina vapen redo och hoppades på motelden från det egna artilleriet.

”På min order – ELD! ELD! ELD!”

Meddelandet gick fram, och inom mindre än en minut ylade de finska granaterna över soldaterna och slog ned bland de tätt samlade fienderna. Träd, fordon, vapen, båtar och människor kastades upp i luften eller krossades av granatelden.

Med sundet nästan fyllt av sönderskjutna båtar och flytande lik var det uppenbart att det sovjetiska anfallet – åtminstone för ögonblicket – var stoppat. På kvällen kunde regementschef Marttinen meddela Mannerheim: **”Herr Marskalk – Tienhaara håller!”**

Alpo Marttinen

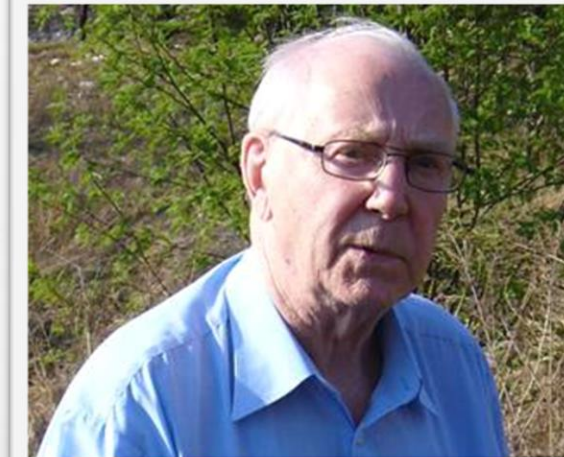
Finlands okände krigshjälte – avgjorde ensam striden vid Kivisillansalmi 1944

1/2

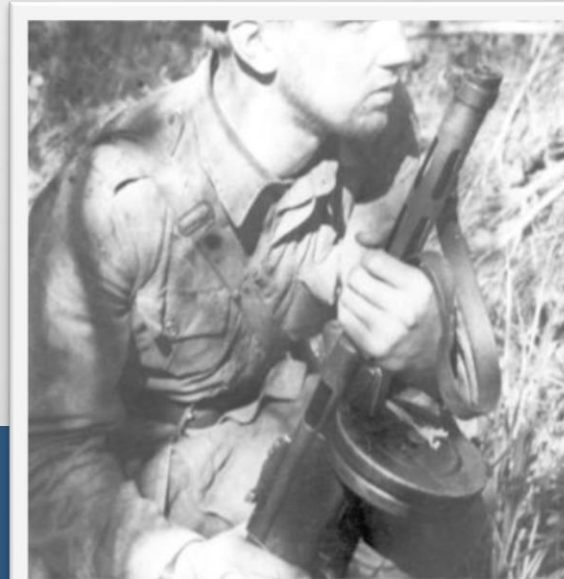
Den 22-årige *Undersergeanten Allan Finholm* från Bosund i Larsmo, var tillsammans med IR 61 i ställning vid Tienhaara, Kivisillansalmi nära Viborg. Ställningen hölls som Finlands lås (Salpa), vars förlust skulle ha öppnat vägen och järnvägen för röd-armén till Helsingfors.

Finholm avgjorde med sin maskinpistol ensam slaget vid Kivisillansalmi.

Ryssarna avvärfade finnarnas motanfall, förutom Finholm, som inte förstod att han blivit ensam med fienden. –Jag var förskräckt och försökte springa siksak. I skydd av snåren lyckades jag undvika att bli träffad. Framför sig på brofästet hade han 70–80 ryssar som skulle över. Han började plocka bort dem en och en, men vågade inte skjuta med serieeld av risk för att bli upptäckt, utan ställde in på enskild eld.

Allan Finholm

Han lyckades skjuta minst **sextio fiender** och kunde en stund senare rapportera till sin förman löjtnant Löfman:

– ”**Di e int jär na meir**”. *Finholms första ord efter att 60-70 ryska soldater stupat för hans kulor har blivit bevingade efter alla år*

Efter Finholms meddelande föll en granat i närheten. Löfman dog genast och Finholm fick av skärvorna ett stort sår i pannan. Han fördes från Näset till militärsjukhuset, varifrån han återvände till fronten under hösten och blev där till krigets slut.

Striden glömdes

Allan Finholm borde enligt många ha förtjänat Mannerheim-korset, men händelsen glömdes, eftersom officerarna på stridsområdet alla dog eller sårades och händelsen förblev orapporterad åt kommendör Alpo Marttinen.

År 1991 berättade Finholm händelsen för sin vapenbroder, författaren Harry Järv, som gjorde honom känd. Finholm blev ”Den finlandssvenske Antti Rokka”.

År 2004 sågs Finholms skepnad i Åke Lindmans krigsfilm ”Etulinjan edessä”.

Allan Finholm dog 3.1.2015, 92 år gammal.

Berättelse från en veteranträff många år efter kriget

På veteranträffen 1964 fanns också en rysk veteran och under diskussionerna insåg man att de hade krigat mot varandra vid samma slag i Pelkosenniemi.

Den ryske veteranen fick frågan, varför de gav upp och flydde.

- Vi var ju så få sa finländska veteranen och ni var så många.

Och vet ni vad den ryske veteranen svarade. - Det var inte er vi blev rädda för.

Vi blev rädda för de tusentals vitklädda soldaterna som fanns där emellan.

**Källa:
"Slaget vid Mäntyvaara och Pelkosenniemi" Berättelse 3.5.2012**

Pappa kom hem i en enkel träkista

Finland stod på Tysklands sida då fortsättningskriget började sommaren 1941 och pappa blev åter inkallad, trots att han var 38 år. Mamma födde tvillingar i augusti. Pojken dog och fastän pappa låg vid ett mycket känsligt frontavsnitt fick han permission för att begrava sitt barn. Det var sista gången som vi såg pappa för i september stupade han i Rukajärvi, en plats varifrån de flesta soldater sändes hem i en enkel träkista. Finland var mycket noga med att sända hem sina stupade soldater för att de skulle vila i finsk jord.

”Vienos berättelse 2007”

Bild från begravningen av Vienos pappa Pekka som stupade i Rukajärvi i september 1941

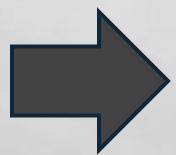
Vieno föddes år 1936 i Savolax i Finland. I samband med andra världskriget evakuerade hon år 1942 till Sverige.

Marskalkens slutord i "Marskalkens Minnen"

Fäderneärvd tro

- Fosterlandskärlek
- Beslutsam och offerberedd försvarsvilja

Den insikt jag framom andra ville inpräglad i kommande släktens medvetande är, att tvedräkt inom egna led hugger skarpare än oväns svärd, och att inre stridigheter öppna dörren för ingrepp utifrån. Att ett enigt folk, även om det är litet, kan visa prov på en oanad slagkraft och därigenom avvända de yttersta prövningar ödet har i beredskap, det har Finlands folk självt ådagalagt i sina två senaste krig.

Genom att sluta leden i farans stund köpte den finska nationen sig rätt att även framgent leva sitt eget, självständiga liv i kretsen av fria nationer. Det faktum att den icke sviktade under kraftansträngningen visar att den är av sunt och hårt virke. Om vi förbli oss själva trogna och i alla ödets skiften enigt och oryggligt hålla fast vid de värden, som intill denna dag ha utgjort grundvalen för Finlands frihet: fäderneärvd tro, fosterlandskärlek, beslutsam och offerberedd försvarsvilja, då kan det finska folket med tillitsfull förtröstan se framtiden an.

G. Mannerheim

10.5.1950 / Val-Mont

Svenska frivilligkompaniet

En frivilligs Berättelse:

Jan Kjellberg skildrade sina upplevelser på fronten i boken *Barnet som ingen ville ha*.

"Skräcken och vändan när artilleriet och andra tunga vapen spydde ut sina granater, ljudet av träd som knäcktes, jordkokor som for i luften tillsammans med stenar, den stinkande lukten av granatrök kan inte beskrivas i ord. Man gräver ner sig som jordråttan som letar ett hål att gömma sig i. Kriget i kriget var maskinernas krig.

Den som lyssnar kan höra dödssmärtan i den sårade kamratens skrik eller känna lukten av blod blandat med dödsångestens yttersta stress. Kamratskapets innersta kärna fann jag i korsun".

Korpral Jan Kjellberg tillhörde det så kallade Svenska frivilligkompaniet, vars medlemmar kämpade vid Jandeba på Svirfronten 1942–1944 och senare på Karelska näset under storstriderna sommaren 1944.

"Den som varit med har svårt att förklara och den som inte varit med har svårt att förstå."

Jan Kjellberg blev 97 år. Han stred vid Svir-fronten som 18-åring

Lingonsylt påminde om blod

Han kunde inte äta potatis med lingonsylt eftersom den röda färgen påminde om blod.

”Det talades väldigt lite om kriget. Den enda gången pappa nämnde kriget var då vi åt potatis med lingonsylt. Han kunde inte göra det eftersom han tyckte att den röda färgen påminde om blod. Det hade han sett för mycket av sa han.”

Alf Burman/Yle

De som var med talade sällan om kriget

”Den som varit med har svårt att förklara och den som inte varit med har svårt att förstå.”

Jan Kjellberg, svensk frivillig

1905-2004

General Adolf Ehrnrooths besök i England på 1970-talet

Den engelska generalen ville veta hur många ryska soldater som utplacerats i Finland.

- Några hundratusen, svarade Ehrnrooth.
- Var finns de placerade? fortsatte den brittiska generalen.
- **På två meters djup längs med gränsen, svarade Ehrnrooth.**

Gamla Carleby

KÄLLHÄNVISNING

- Ole Granholm/Släkt och hävd, Olli Seppänen, Staffan Bruun, Toivo Määttä, Martti Takalo, Veijo Meri, Jan Tunér, Eero Huima, Gamlakarleby stads historia, Anna Sundelin, KHRM, m.fl.

Lars-Eric Thylin 2025